

možného členění pramenné základny (a to jen u lépe datovatelných celků). S pojetím počátku (HC1 = I) a klasického stadia (HC2 = II-1, HD1 = II-2) bez výhrad souhlasím. Nutný posun v náhledu na počátek pozdního halštatu (HD2 = III-1) vidím v tom, že ho nekladu k roku 500 nebo 480 př. n. l., ale již do poloviny 6. stol. Tento vrchol vývoje HK spojuji se stupněm HD2, tj. 2. pol. 6. stol. Snad bude možné stupeň HD2 v budoucnosti dělit na dílčí úseky a tento vrchol ztotožnit pouze s některým úsekem. Shodu předkládané a komentované práce vidím v podobném náhledu na vrchol vývoje HK, jde o období stupně HD2, ale posunuji ho chronologicky výrazně dopředu, tedy k roku 550 př. n. l. Autoři se domnívají, že vnější zásah z Karpatské kotliny v tomto období výrazně pozměnil vývoj HK. Konstatují, že tyto změny lze spojit se skýtskými nájezdy. Po tomto zásahu došlo dle nich teprve k přechodu ze stupně HD1 do HD2. Zde se mé pojetí výrazně liší, domnívám se, že po období ovlivnění VK dochází k společenským změnám odrážejících se v rozdílnosti stupňů HD2 a HD3. Doba vrcholného vývoje HK autorů předchází samotnému pozdnímu halštatu, já vrcholný vývoj spojuji s pozdním halštatem, tedy stupněm HD2. Časově se ale shodujeme, jedná se o 2. pol. 6. stol. Naše následné pojetí vývoje je již zcela odlišné. V koncepci autorů pokračuje horákovský vývoj po celé 5. stol., stupeň HD3 má začínat až na konci 5. stol. a trvat do roku 370 př. n. l. Na základě rozboru těšetického mikroregionu (HC2 – HD3) vyslovuji jiný názor na konec HK. Předpokládám, že došlo ke konečnému horákovskému vývoji ve stupni HD3 mezi léty 500 – 450 př. n. l. a kolem roku 450 př. n. l. nastal následný plynulý vývoj do stupně LA. Dlouhý paralelní vývoj HD a LA neodráží v žádném ohledu stav pramenné základny na sídlištích, která jsou jedinou kategorií pramenů poznání přechodu HK stupně LA. Předkládaný názor koresponduje s náhledem na dané období v koncepci M. Čižmáře, odrážející souhlasný názor vývoje halštatu i v sousedních oblastech.

19. Chronologie HK

V následujících kapitolách se pokusím nastínit problematiku vývoje jednotlivých stupňů HK. Využiji chronologických pozorování dlouho trvajícího osídlení v těšetickém mikroregionu a ostatních dosud publikovaných lokalit HK. Hlavním záměrem bude postihnout vývoj na sídlištích, které včleňuji do Reineckovy periodizace. K tomuto vývoji připojuji chronologicky významné hrobové celky, a v pozdně halštatských stupních také výšinná hradiska a jeskyni Býčí skálu. Protože nově získané bohaté poznatky z lokality Těšetice „Sutny“ vyplňují časový úsek stupňů HD1 – HD3, bude moje pozornost věnována hlavně řešení stupně HD a dále přechodu k časnému latěnu. Lokalita nepřinesla nové poznatky, umožňující posun v náhledu na počátek vývoje HK. Předkládaný přehled jednotlivých stupňů je zaměřen na keramické projevy, protože ty tvoří chronologickou oporu na sídlištích HK.

Terminologicky dělíme HK dle Reineckovy periodizace na pět stupňů:

- HC1 – starý stupeň HK
- HC2 – klasický (mladý) stupeň HK
- HD1 – klasický (mladý) stupeň HK
- HD2 – pozdní stupeň HK
- HD3 – pozdní stupeň HK

19.1 Stupeň HC1 (750/700 – 650 př. n. l.)

Počátek halštatu představuje nejproblematictější část vývoje HK. Je poznamenán velice malým nálezovým fondem. Jde o obecný jev, který je pozorován již v období mladší fáze SPP – podolské kultuře. Pro první stupeň se uvažuje o procesu, který můžeme popsat jako „postupná halštatizace“, kdy na pozdně bronzové kultury střední Evropy působilo několik vnějších činitelů. Za důležité jsou považovány vlivy aktivizujícího se antického Řecka, jeho nově zakládaných kolonií a také etruské oblasti. Dálkový obchod, a zejména šíření progresivního hutnictví železa, přispěly k proměně pozdně bronzových kultur v kultury halštatské. Na Moravě se „přerod“ udal kontinuálním způsobem a nedoprovázely ho žádné posuny obyvatel (*Nekvasil 1993, 333*). Vznik HK není proto možno řešit bez sledování důležitých jevů mladší fáze SPP – podolské kultury (HB). V průběhu tohoto období došlo ke zhoršení klimatu, na což společnost reagovala stavbou odolnějšího typu domu – tzv. podolské zemnice (*Salaš 1993, 291*), která se v nezměněné podobě udržuje po celou HK, dále až do časně laténského období. V průběhu stupňů HB2 – HB3 došlo k výraznému tráko – kemmerijskému proudu, který začíná na začátku 8. stol., možná i dříve (*Podborský 1967, 7*). Podíl na formování HK, zejména v jeho severní části, také tzv. slezský vliv (*Podborský 1980, 100*). Do tohoto období klademe první rozšíření železa cizího původu na území Moravy, projevilo se výrazně v Brně – Obřanech v hrobu 169, který patří k závěrečnému vývoji podolské kultury, je datován do první pol. 8. stol. a spojován se stupněm HB3 (*Stegmann-Rajtár 1992b, 40; Podborský 1996, 210*). Chronologicky mladší jsou ojedinelé vlivy ze západu, projevující se v podobě cizorodých projevů stupňovitých mís v hrobech 78 a 114 z Klentnice, které jsou datovány na konec 8. stol., a patří tak k nejčasnějším projevům HK. Stojí na počátku vývoje stupně HC1, který časově odpovídá konci 8. stol., a zejména první polovině 7. století.

Počátek halštatu, stupeň HC1, charakterizuje nejmladší vývoj některých lokalit s předcházejícím vývojem stupně HB. Jde zejména o řadu výšinných lokalit, z nichž byly zkoumány ve větší míře pouze Brno – Obřany, dále Brno – Líšeň, Křepice a Plavec. Zde končí vývoj až ve stupni HC1 (*Podborský 1970, 14; 1974, 372*). Do tohoto stupně můžeme přiřadit i několik menších celků z rovinných sídlišť (*Podborský 1970, 14, 42*). Poznatky o tomto stupni rozšiřuje nevelký počet zkoumaných pohřebišť z Brna – Obřan, Podolí, Klentnice a Oblekovic. Na nich je jen malá část datovatelná do stupně HC1. Na základě existence bohatého hrobu 169 z Brna – Obřan (HB3) a hrobů 78, 114 z Klentnice (HC1) je nejčastěji řešen konec podolské kultury a počátek HK. Na problematičnost podobných řešení upozornil V. Podborský (1970, 37). Jde o jednotlivé hrobové nálezové celky, které zřetelně ukazují na chronologické řešení přechodu obou období, ale celková koncepce vývoje podle nich zatím nastínit nejde. Tím méně diskontinuita obou dějinných úseků.

Stupni HC1 nejcharakterističtější odpovídá obj. 1 z Podivína, z kterého pochází čtyřhráková spona (*Podborský 1970, 38, 57; 1974, 396*). Je zde rozpoznatelný nástup vtuhování, charakteristický znak HK, o němž dále V. Podborský píše, že je možno ho očekávat snad už ve stupni HB3. Ve stupni HC1 se marginálně udržuje starší svislé souvislé žlábkování na osudích, zároveň začíná šikmé. Svislé žlábkování je ještě na osudích v celku z Podivína, přitom v celém těšetickém mikroregionu se už neprojevilo. „Obrvené“ linie (attinský ornament), typické pro podolskou kulturu, se naposle-

dy projevily v celku z Podivína a nepřechází dále do stupně HC2. Již ve stupni HB3 nastupuje ostrá trojčlenná profilace nádob, která předznamenává nástup nové epochy stylu – halštat. Ostrá profilace se dodržuje po celý stupeň HC, jeho uvolňování začíná ve stupni HD1. Další lokalita řazená do stupně HC1 jsou Bulhary, které jsou datovány jehlicí (Vitula 1986, tab. 86). Podobná jehlice byla nalezena ve Výrovicích a je datována do stejného období (Podborský 1970, 58). V Bulharech jsou ostře profilovaná nezdobená osudí bez žlábkování na výduti, dále se zde našel snad nejstarší doklad misky s prohnutým okrajem, který v Podivíně ještě není doložen (Vitula 1986, tab. 86). P. Vitula se domnívá, že lokalita je ještě o něco starší než Podivín, a klade ji na přechod stupňů HB3/HC1, do 2. pol. 8. stol. (Vitula 1986, 156). Tyto nálezy nejsou jediné z katastru Bulhar, již dříve V. Podborský publikoval jiné nálezy HK, datované do stupně HC1 (Podborský 1970, 58). Zde se na osudích a šálku výrazně projevilo vertikální souvislé žlábkování.

Nálezy v Bulharech jsem zařadil vedle Podivína jako typické pro stupeň HC1 a vybral jsem je pro nově předloženou periodizaci sídlišť HK. Do tohoto stupně zařadil V. Podborský další sídliště, kromě již zmíněných Výrovic jsou to Želešice, Moravský Krumlov a Brno – Královo Pole (Podborský 1970, 58), dále některé nálezy z Hodonic (Podborský 1980, 99). Z těchto lokalit pochází výzdobná směs typická pro tento stupeň. Jde o doznívající prvky vertikálních souvislých žlábků na osudích nebo o misky se zataženým okrajem a uchem na maximální výduti. Již se neobjevuje horizontální žlábkování a plastické výčnělky na osudích. Progresivní výzdobné typy představují ryté zavěšené trojúhelníky na osudích a první vtuhování na vnitřní straně misek. Tyto výzdobné typy se neobjevují ještě na podolské keramice. Do stupně HC1 zařadil V. Podborský některé nádoby z Těšetic „Vinohradů“ (Podborský 1974, 381; 1980, 99). Jde o dvě osudí z obj. 30 se šikmými souvislými žlábků, plastickými výčnělky a uchy na střední části. Tento objekt dle ostatního inventáře spadá již do stupně HC2. Jde o nejstarší horákovské keramické projevy postižitelné v těšetickém mikroregionu.

19.2 Stupeň HC2 (650 – 600 př. n. l.)

Plynule navazuje na předcházející stupeň HC1. V. Podborský jej označuje jako počátek doby rozkvětu HK. Pro toto období jsou charakteristická četná rovinná sídliště, existence hradisek není prokázána. Dochází k výrazným změnám celkové vyzáče keramiky, která dosahuje úrovně, jež nám dovoluje lépe datovatelné celky řadit do tohoto stupně. Oporou v synchronizaci jednotlivých celků v tomto stupni je výrazná materiálová náplň nejstarších objektů z těšetického mikroregionu. Jsou to obj. 26, 30, 38, 46, 47 a 52 z Těšetic „Vinohradů“. Kromě objektů, datovatelných jen do stupně HC2 nebo HD1, existují ve „Vinohradech“ objekty, z kterých pocházejí tvarové druhy a výzdobné typy, jež nedovolují dataci do jednoho stupně. Jsou to obj. 6, 31, 36, 37 a 39, které proto datují do delšího časového rozmezí dvou stupňů HC2 – HD1. Ve stupni HC2 se ve „Vinohradech“ objevily některé nové výzdobné druhy. Je to zejména bílé malování povrchu nádob „středomoravského“ typu Ia v obj. 26 a 46, které dále nepřesahuje stupeň HC2, a je tedy důležitým chronologickým prvkem HK. Dalším typickým nálezem stupně HC2 je stupňovitá mísa z obj. 30. V. Podborský ji datuje spolu s nálezy z hrobového celku z Modřic 1 do stupně HC2 (Podborský 1980, 105). Podobné mísy stejně

datované se našly ještě v Ostopovicích a Jaroměřicích nad Rokytnou. Stupňovité mísy jsou cizím prvkem ze západu v prostoru HK (*Podborský 1966, 23*). Ostře profilované stupňovité mísy z hrobů 78 a 114 z pohřebiště v Klentnici jsou tvarově výrazně odlišné a náležejí stupni HC1 (*Podborský 1980, 105*). Zřetelným ovlivněním ze západu jsou také nálevkovité mísy, které byly nalezeny v několika exemplářích zároveň se stupňovitou mísou v obj. 30 ve „Vinohradech“. Dále byly nalezeny v obj. 47, a tvoří taktéž chronologickou oporu stupně HC2. Výrazný nálevkovitý okraj na hrncovité nádobě pochází z Ostopovic, a to z jednoho celku se stupňovitou mísou. Ve stupni HC2 došlo k největší různorodosti misek, jsou doloženy všechny horákovské druhy. Od tohoto stupně nacházíme již obecně mísky s prohnutým okrajem, které se dříve nevyráběly. Mísky stupňovité i nálevkovité v tomto stupni zároveň i končí. Do celého klasického úseku HK spadají mísky talířovité. Všechny ostatní keramické druhy přecházejí plynule z podolské kultury a vyvíjí se dále. Chronologicky nejvýznamnějšími druhy jsou osudí, mísky a popřípadě amforovité zásobnice, které jsou často zdobeny progresivními výzdobnými typy. Umožňují sledovat časově nejrychlejší typologicko – chronologické změny. Do tohoto časového úseku klademe nástup vtuhovaných a vlešťovaných misek s kolmými cípy na dno. Ojedinele byly vytvářeny i rastrováním, jako v obj. 30. Výzdobné typy byly vytvářeny výhradně pravidelně se střídajícími motivy. Osudí jsou v tomto stupni ostře profilovaná, typická je častá aplikace „zavěšených“ trojúhelníků, které jsou prováděny různými technikami. Výrazně ustupuje vertikální žlábkování středu nádob a ve stupni HD1 zcela vymizí. Vedle bílého malování „středomoravského“ typu (I) je charakteristické nové červené malování „podunajského“ typu (III). Nastupuje výzdoba ozubeného kolečka a rastru. Kromě sídliště z Těšetic a Ostopovic je možno do tohoto stupně začlenit některé výrazné hrobové celky. Jde především o bohaté knížecí hroby Hlásnica u Horákova, Brno – Holásky 1 a 2, Bratčice a Morašice 1 (*Golec – Kos 2002*). Tvoří chronologickou oporu stupně HC2.

19.3 Stupeň HD1 (600 – 550 př. n. l.)

Na vývoj stupně HC2 navazuje stupeň HD1. Oba představují jednotný vývoj HK klasického (mladého) stupně. Přechod mezi stupni HC2 a HD1 lze vysledovat na základě nečetných tvarových a výzdobných změn na keramice. Je podstatně méně výrazný než pozdější přechod stupňů HD1 a HD2. V Těšeticích „Vinohradech“ byla spolehlivě datována jedna třetina objektů do stupně HC2 a jedna třetina do stupně HD1. U jedné třetiny objektů nebyly nalezeny takové charakteristické tvarové druhy nebo výzdobné typy, které by dovolily datování do jednoho Reineckova stupně. Zde se výrazně názorově rozcházejí S. Stegmann – Rajtárovou, která z podobných, podle mne újeji nedatovatelných, objektů vytvořila samostatnou fázi II. Že nejde o samostatnou fázi, sama naznačila tím, že nesestavila tabulku charakteristických nálezů fáze II. Vytvořila jen tabulku pro fázi I a III z objektů, které spolehlivě odpovídají stupňům HC2 nebo HD1. Zbylé objekty (její fáze II) je naopak nutno datovat do širšího časového rozmezí HC2 – HD1.

V Těšeticích „Vinohradech“ patří ke stupni HD1 obj. 1, 10, 34, 42, 43 a 51. Výrazně se projevilo osídlení stupně HD1 i v Těšeticích „Sutnách“. Dvě plochy v jedné trati odpovídají různému chronologickému vývoji. Systematický výzkum odpovídá pouze

stupni HD1 a je současný s výše jmenovanými objekty na „Vinohradech“. Jde o objekty 2, 8, 10, 22, 45, 46, 48, 56, 66, 85, 91, 113, 128, 133, 139, 158, 190, 264, 266, 271, 280, 281, 282 a 283. Z obj. 264 pochází významná chronologická opora, lodkovitá spona typu Šmarjeta. Tato pochází ze 17 ha plochy SV, kde jsou pouze objekty stupně HD1. Došlo zde k zajímavé skutečnosti, sídliště ze SV není závislé na dataci touto sponou, ale naopak celková analýza plochy s velkým množstvím bohatých objektů spadajících pouze do stupně HD1, umožňuje datování spony právě do tohoto stupně. Datace spon tohoto typu v HK se s Těšeticemi plně shoduje. Jde o jednu z mála spon tohoto typu, která je v rámci HK velice dobře datovaná a navíc pochází ze sídliště. Z nových výzkumů na této ploše, které nebyly již zahrnuty do této studie, pochází nález železné harfovité spony, nacházející se pravděpodobně ve zbytku hrobu. Železná harfovité spona pochází také z „Vinohradů“ z hrobu 3, který odpovídá také stupni HD1. V těšeticím mikroregionu byly nalezeny tedy již tři spony a všechny odpovídají stupni HD1. Jejich význam tkví v synchronizaci výzkumů z „Vinohradů“ a „Suten“, SV ve stupni HD1, která je takto provedena paralelně vedle rozboru keramiky. ZV odpovídá až pozdně halštatskému vývoji. Nicméně byl zde jasně prokázán vztah k ploše chronologicky staršího SV, bohatý obj. 1658 náleží nesporně ještě stupni HD1. Všechny ostatní objekty jsou datovány jako mladší, náležejí stupňům HD2 a HD3. Stupeň HD1 se jako jediný projevil na všech třech zkoumaných plochách v těšeticím mikroregionu. Chronologické tabulky keramiky, zařazené do příloh, představují tuto vývojovou souběžnost na všech keramických druzích.

Výše je podrobně rozveden časový překryv na jednotlivých tvarových druzích a výzdobných typech. Výzdoba se ve srovnání se stupněm HC2 zjednodušuje a unifikuje. Nejvýznamnějšími druhy nádob zůstávají osudí, misky, popřípadě amforovité zásobnice, nesou „módně“ se měnící výzdobu. Toto platí v HK obecně. Zjednodušila se tvarová škála misek, ustoupily misky stupňovité a nálevkovité, jinak se vyskytují ostatní čtyři druhy. Osudí zůstávají nadále ostře profilovaná, častěji se však vyskytují již bez výrazně přehnutého ohraje, s plynulou profilací, hrdla ještě nejsou lahovitá. Výzdoba je výhradně zaměřena na aplikaci rytých zavěšených trojúhelníků, které vykazují menší bohatost v porovnání s předcházejícím stupněm a nejsou již kombinovány s vertikálním žlábkováním. Vedle ryté výzdoby se hodně udržuje výzdoba šikmých žlábků, s rozestupy, nově jsou střídány s plastickými výčnělky. Vtuhování a vlešťování na miskách je prováděno výzdobnými typy s cípy. Průběžně se aplikují typy s pásy, které jsou charakteristické pro velké časové rozmezí. Nově jsou aplikovány široké pásy a objeví se první typy s nepravidelným střídáním motivů. V tomto stupni nabývají na oblibě mřížkové typy, ovšem stále kombinované s cípy, někdy nalezneme samostatné mřížkování po celém středu, což je také inovace stupně HD1. Udržuje se ozubené kolečko a rastrování.

Ve stupni HD1 se objevily zajímavé vlivy z kalenderberské kultury. Hrubé „barbotino“ na hrncovitých nádobách se projevilo na lokalitách v Těšeticích „Vinohradech“, obj. 34 (tab. 14:2), Moravských Kninčích (*Podborský 1970, 72*) a v Prosiměřicích (*Vitula 1986, 43*). Jde o zřetelné doklady kalenderberských hrncovitých nádob, jejichž absence v HK je obecná. Pro kalenderberskou kulturu jsou naopak typické. Ve dvou případech bylo nalezeno po dvojicích aplikované červené malování a vtuhování do žlábků, charakteristické také pro kalenderberskou kulturu. Jde o Těšetice „Sutny“, obj. 10, a Prosiměřice, obj. 2 (*Vitula 1986, tab. 30*). V Prosiměřicích, obj. 2, (*Vitula 1986,*

tab. 11) byla nalezena hrncovitá nádoba, nepatřící evidentně HK, mající tak analogie také na jihu v kalenderberské kultuře. Pro amforovité zásobnice je ve stupni HD1 typické vtuhování, popřípadě černé malování na horní části středu a na hrdle. Jsou používány klikátkové nebo trojúhelníkové pásové motivy „podunajského“ typu. Na hrncovitých amforách jsou aplikovány obloukovité žlábký nebo plastická páska. Kromě osídlení tří ploch v Těšeticích odpovídá stupni HD1 dále sídliště v blízkých Prosiměřicích (inklinující spíše ke stupni HC2), Strachotíně a ve Velkých Hostěrádkách (ojediněle již s prvky pozdně halštatskými) (Vitula 1986, 156, 158). Současné jsou dále lokality Bezkov a Brno – Řečkovice (Podborský 1980, 100). Z těchto dvou lokalit nepochází výzdobné typy stupně HC2, a s datací, tak lze souhlasit. Do stupně HD1 spadá také osídlení opevněného dvorce v Kuřimi, lokalita byla zatím jen předběžně vyhodnocena. Část nálezů z vývojově zajímavého hradiska v Jaroměřic n. Rokytnou můžeme, porovnáním s vývojem těšetickeho mikroregionu, bezpečně datovat do stupně HD1. Řada ostře profilovaných osudí s vertikálními žlábký a zavěšenými rytými a malovanými trojúhelníky, vtuhované misky s cípy uvnitř nebo bohatě rastrované misky patří tomuto stupni. Stupňovité mísy a mísy nálevkovité dokonce ukazují ještě na starší vývojový stupeň HC2 (Podborský 1970, 79, 81). Jde o materiál ze starších výzkumů, a pokud pochází bezpečně z plochy opevněného hradiska, je to zatím jediný doklad hradiska datovaného do klasického stupně HK na Moravě. V tomto stupni došlo k uložení pohřbů 2, 3, 4, 5, 6, 8, 37 v Těšeticích „Vinohradech“ (Podborský 1960; Stegmann-Rajtár 1992a, tab. 121-130), i řada dalších hrobů, jejichž nové zpracování je námětem připravované práce.

19.4 Stupeň HD2 (550 – 500 př. n. l.)

Vývoj HK vstupuje do pozdně halštatského stadia. Dochází k největším změnám nejen v hmotném materiálu, ale i ve všech základních kategoriích pramenné základny. Do období stupně HD2 řadíme vznik malých pozdně halštatských opevněných hradisek. Tohoto období se dožívají bohaté žárové i kostrové hroby, vybavené stále amforovitými zásobnicemi. Do tohoto stupně řadíme těžiště unikátního nálezu z jeskyně Býčí skála. Změny nejsou vyvolány pouze vnitřním vývojem v rámci horákovské oikumeny. Vedle stabilních vlivů ze západohalštatského okruhu a ovlivnění z jihoalpského prostoru, které provází celý vývoj HK, došlo ve stupni HD2 k ovlivnění i nositeli vekerzuské kultury, která je na Moravě doložena jednak militářiemi a šperky, a nově i souborem vekerzuské keramiky. Ve stejné době dochází k další technické inovaci – první výrobě halštatské grafitové keramiky. V tomto stupni byl používán grafit, jež nepochází z Moravy či Rakouska, ale z jižních Čech. V Těšeticích „Sutnách“ na ZV bylo prokázáno, že grafitová keramika chronologicky odpovídá vekerzuské keramice. S těmito dvěma novými technologickými jevy koresponduje i další unikátní nález ze „Suten“. Jde o keramiku řecké výrobní tradice, která poukazuje na přítomnost řemeslníků, obeznámených s výrobními postupy černomořských hrnců, ve stupni HD2 ve středním Podunají. Domácí horákovská keramická produkce má nesporně největší tvarovou a výzdobnou invenci, v tomto stupni bylo používáno všech devět základních výzdobných halštatských technik a bylo dosaženo největší variability aplikovaných výzdobných typů. Existence těchto jevů mi dovoluje vyslovit ve shodě s J. Nekvasilem

názor, že na počátku stupně HD2, tj. kolem poloviny 6. stol., dospěla HK ke svému vrcholnému vývoji.

Náhled na celkové zhodnocení vekerzugské kultury na Moravě není zcela jasný a jednotný. Na jedné straně se točená keramika objevuje v období vrcholného vývoje HK, a přispívá tak k bohatosti stupně HD2, na straně druhé se vekerzugská militária hojně vyskytují na hradiscích, která jak se zdá, v tomto období vznikají i zanikají. Jakou úlohu VK na Moravě sehrála, zatím nelze za daného stavu znalosti pramenů rozhodnout, ale z chronologického hlediska víme, že se jedná o děje spadající do 2. pol. 6. stol. Jejich posloupnost lze jen předpokládat. Důležité je tuto problematiku dále sledovat a pokusit se materiálovou bází stupně HD2 v budoucnu rozdělit na dílčí úseky, do kterých by se mohly tušené historické události včlenit.

Tvarové, výzdobné a nově i technologické inovace na keramice dosáhly tak výrazných změn, že oddělení stupňů HD1 a HD2 nečiní velké obtíže. Několikrát početně vzrostly chronologické prvky, tedy výzdobné typy, vhodné pro přesné řazení celků do stupně HD2. V těšeticím mikroregionu odpovídá stupni HD2 plocha ZV. Jsou to obj. 1502, 1503, 1504, 1505, 1507, 1511, 1512, 1513, 1514, 1516, 1518, 1524, 1525, 1526, 1531, 1536, 1543, 1552, 1558, 1559, 1560, 1562, 1564, 1566, 1575, 1580, 1593, 1594, 1596, 1600, 1601, 1602, 1604, 1625, 1626, 1630, 1633, 1640, 1641, 1650, 1653, 1655, 1669, 1673, 1674, 1977, 1678, 1685, 1686, 1689 a 1693. Časově odpovídají tyto objekty tzv. jaroměřicko – střelickému typu, což není z chronologického hlediska nic jiného než dřívější pojmenování pro pozdní halštat, tedy v současné terminologii pro stupně HD2 a HD3. Jestli je tento pojem geograficky aktuální, bude nutno ověřit v budoucnu jiným typem práce. Na ZV v Těšeticích „Sutnách“ je dobře doložen plynulý vývoj stupně HD2 ze stupně HD1. Stupni HD1 odpovídá celá poloha „Sutny“, SV, a obj. č. 1658 na „Sutnách“, ZV. Stejně tak je doložen i přechod stupně HD2 do stupně HD3. Tomu odpovídají tři objekty na ploše „Sutny“ ZV.

Došlo k výrazné proměně progresivní části keramiky. Zformovala se tzv. lahvovitá osudí, již vlastně amfory, a dále paralelně existují osudí s méně vytaženým, mírně prohnutým hrdlem a se stlačenou výdutí. Ve srovnání s předchozím vývojem působí osudí velice různorodě. Poprvé se ve stupni HD2 začaly objevovat i amfory, u kterých na rozdíl od osudí dominuje výška nad šířkou. Na osudí byl aplikován zcela nový výzdobný druh – kolkování. Na druhou stranu z keramiky v Těšeticích zcela vymizely ryté „zavěšené“ trojúhelníky. Trojúhelníková výzdoba v jakémkoliv podobě se přestala vůbec vyskytovat. Na osudí jsou nově aplikovány vertikální plastická žebra a široké vertikální žlábků. Charakteristickým znakem pozdního vývoje je kombinování dvou druhů výzdoby na jednom motivu. Například rastrování a vtuhování, ozubené kolečko a vtuhování, ozubené kolečko a rytí či rastrování. Velkou dynamiku proměn nacházíme také na miskách. Nenesou již vtuhované typy s cípy, ty končí ve stupni HD1, dále pokračují jen typy s pásy. Vtuhované typy jsou nyní charakteristické nepravidelným střídáním motivů. Zcela převládne typ pásů v kombinaci s mřížkováním, který jako jediný přechází do stupně HD3. Typy se šrafováním úplně mizí. Misky s prohnutým okrajem jsou na maximální výduti kolkovány. Chronologicky významně se ve stupni HD2 poprvé projeví hrncovité nádoby. V Těšeticích „Sutnách“ na ploše záchranného výzkumu bylo jasně pozorováno zformování dvojkónické situlové nádoby v průběhu stupně HD2. Nejvyspělejší tvary jsem již zařadil v kombinaci s jinou pokročilou výzdobou do stupně HD3. Tyto nádoby byly vyráběny již z grafitového keramického těs-

ta. Významnou proměnu prodělaly i zásobnice. Získaly, i když ne rozhodně všechny, charakteristickou lahvovitou podobu hrdla, vymizelo výrazné přehnutí okraje, nově se vyskytlo kolkování a vertikální žebrování. Všeobecně se více zdvojnásobil počet typů plastické výzdoby a velkou oblibu získala výzdoba vhloubená. Po dlouhé době nastoupilo znovu plošné potuhování nádob. Z vnější strany je mnohonásobný nárůst, z vnitřní strany se začalo potuhovat až nyní. Technologické inovace se projeví v započetí výroby grafitové a točené vekerzugské keramiky. Zcela unikátní byla ve čtyřech objektech na ZV objevena keramika řecké výrobní tradice, která silně poukazuje na oblasti Černého moře.

Do stupně HD2 je možno zařadit celou řadu lokalit. Kromě ZV v Těšeticích „Sutenách“ jsou to nížinná otevřená sídliště: Střelice (někdy kladeny až do HD3), Horní Dubňany, Bohušice, Štěpánovice, Vacenovice, Sobůlky, Brno – město, Brno – Bohunice (*Podborský 1970, 74 – 100*). K nim je možno přiřadit sídliště v Šitbořicích (*Vitula 1986, 158*). Typická jsou výšinná opevněná hradiska: Jaroměřice nad Rokytnou, Jevišovice – Starý Zámek, Křenovice, Křižanovice, Oslavany – Náporky, Vysočany – Paliardiho hradisko (*Podborský 1970, 74 – 100*). Další hradiska jsou: Diváky, Krhov – Malý Chlum, Mokrý Žleb u Moravského Krumlova (*Vitula 1986, 59*), Morkůvky, Lovčičky „Strážka“ (*Vitula 1986, 158*). Poslední nejuplněnější přehled těchto hradisek podala Z. Baarová (2000). V. Podborský dospěl k názoru, že z pozdního stupně HK pochází nejvíce známých lokalit, tj. přes 50 (*Podborský 1980, 101*).

Dosud poněkud zamlžena zůstává existence hrobových celků stupně HD2. V. Podborský předpokládal, že ve stupni HD2 existují již jen žárové, chudé hroby. Dle něj došlo k vymizení bohatých kostrových hrobů již v průběhu klasického stupně, a dále pokračují již jen žárové hroby, ale „útržkovitě“ se objevují nové s žárovými i kostrovými pohřby. Jde o Marefy, Blučinu, Hluboké Mašůvky, Kuřim, Lovčice, Miroslav „Štěpánov“, Podolí aj. (*Podborský 1980, 101*). S. Stegmann-Rajtárová se mylně domnívá, že na Moravě již končí hrobové celky v pátém horizontu dle H. Parzingerera, do šestého horizontu řadí pouze Marefy (*Stegmann-Rajtár 1992b, 165*). Ovšem již ve stejném roce vyšla práce, která její koncepci nepotvrdila. J. Nekvasil předložil nový výčet lokalit stupně HD2 v čele s bohatým žárovým hrobem z Budkovic. S. Stegmann-Rajtárová nerozeznala dobře chronologii hrobových celků stupně HD. Posunula jejich vyznávání k přelomu 7. a 6. stol., což neodpovídá jak starším, tak zejména novým lokalitám. Část pohřebiště z Maref, stejně jako i publikované Budkovice, odpovídají sedmému horizontu (HD2) dle H. Parzingerera a pro šestý horizont (HD1) známe celou řadu hrobových celků. J. Nekvasil vedle Budkovic pro stupeň HD2 odkazuje na Morašice 2 (amfora s žebry), Mutěnice (terčovité spony, lahvovité osudí), hroby z prostoru Ždánického lesa, Uherský Ostroh a Kyjovice (kostrový hrob?). Vyslovil pochyby nad dosavadními volenými kritérii k hodnocení hrobových celků stupně HD2 (*Nekvasil 1992, 82*). V roce 1994 byl nalezen bohatý kostrový hrob 117 ve Vojkovicích s amforovitou zásobnicí, pintaderou, vekerzugskou miskou a lahvovitými osudími (*Štřof 1996, 207; 2000, 44*). Tento hned několika charakteristickými předměty prokázal, že ho není možno datovat jinak než do 2. pol. 6. stol., tedy stupně HD2. Ukládání hrobových celků zřetelně ustane teprve ve stupni HD3. A nejde jen o „chudé“ žárové hroby, ale i o bohatě vybavené kostrové pohřby. V. Podborský označil stupeň HD1 jako konečný pro ukládání „knížecích“ pohřbů, ale na druhé straně správně poukázal na řadu žárových i kostrových hrobů stupně HD2. J. Nekvasil označil také kostrové i žárové hro-

by, z nichž některé patří jasně k bohatým, a datoval je oprávněně do stupně HD2. S. Stegmann-Rajtárová tyto hroby jako pozdně halštatské nerozpoznala, přitom většina z nich byla v době vzniku její analýzy známá. Některé neuvedla ve svém katalogu z roku 1992. Konečný vývoj hrobových celků HK ve stupni HD bude nutno přehodnotit. K ukončení ukládání pohřbů došlo až po celkových společenských změnách v průběhu stupně HD2, a to ve stupni HD3, z této doby je zatím opravdu neznáme, i když máme určité náznaky k nimž z této doby patří pohřebiště v Podolí.

Poslední bod, ke kterému se chci v souvislosti se stupněm HD2 vyjádřit, je jeskynní nález z Býčí skály. Vedle velkého množství luxusních, zejména bronzových předmětů, pochází z jeskyně také početný soubor keramiky, který dovoluje chronologicky porovnat inventář s vývojem okolních lokalit HK. Ke keramice z Býčí skály se několikrát vyjádřil J. Nekvasil (1969, 48; 1985, 18; 1992, 81). Poukázal na jihovýchodoalpské vlivy na keramice a lokalitu (a keramiku zvláště) datoval do stupně HD2. J. Waldhauser dospěl k zcela mylné představě datace keramiky mezi roky 370 – 340 př. n. l. Jeho práce je zatížena dobovou představou souběžného překryvu pozdního halštatu a laténského období (Waldhauser 1972, 65). V roce 1992 datovala S. Stegmann-Rajtárová lokalitu bez širšího rozvedení jen do stupně HD1 (Stegmann-Rajtár 1992b, 160), na což reagoval již M. Salaš (1995, 342). Podobné zařazení neodpovídá celkové dataci lokality, a zejména keramiky. Nejnověji se ke keramice vyjádřil H. Parzinger (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, 85). Nejdříve zhodnotil dataci dle V. Podborského, podle něhož správně synchronizoval keramiku se stupněm III-1, tedy se stupněm HD2. Souhlasně s názorem S. Stegmann-Rajtárové, datuje keramický materiál do doby mladší mladší než konec stupně HC2 a počátek stupně, keramika je tedy mladší než její horizont IIB a spadá tak do jejího horizontu III. Keramika z Býčí skály nemá vztah k hrobům HK prvního až pátého horizontu, dle Parzingera, s čímž lze jen souhlasit. H. Parzinger vidí analogie na pohřebišti v Marefách, které S. Stegmann-Rajtárová řadí do šestého horizontu, ale na rozdíl od ní dochází k závěru, že část nádob je pozdně halštatská a řadí je dokonce až do devátého horizontu, tj. k pohřebišti v Bučanech na Slovensku. Celkovou dataci keramiky usadil do 6 – 8 horizontu (vyvinutý stupeň HD1 a HD2) dle své periodizace, vývojově tak keramika z Býčí skály zapadá mezi Nová Košariská a Bučany (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, 91). Býčí skála je dle něj v prostoru HK časově souběžná s Jaroměřicemi n. Rokytnou, Křenovicemi a Uničovem. Molpír u Smolenic, Nová Košariská a Sopron – Burgstall jsou asi starší. Autor konstatoval, že jemnější datování pomocí moravských sídlišť je obtížné. Samotná výpovědní schopnost keramického souboru není dle něj velká, v závěrečné stati věnované dataci dochází k dataci keramiky na přelom stupňů HC/HD. Amforovitě zásobnice řadí dokonce do stupně HC, s přesahem do stupně HD, což platí také pro osudí, šálky a mýsy, pouze „talíře“ dosahují pozdního halštatu (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, 182).

Datace keramiky z Býčí skály vychází nově z možnosti komparace lokality s dlouhodobým vývojem HK v těšetickém mikroregionu. Usazení keramiky z lokality do stupně HD2, tj. 2. pol. 6. stol., a to v případě všech keramických druhů (hlavně u osudí/amfor a misek), je poměrně jednoznačné, což také konstatoval už dříve J. Nekvasil a pouze v některých odstavcích i H. Parzinger. Klíčové pro keramiku z Býčí skály je zhodnocení otázky jejího přesahu do vedlejších stupňů HD1 a HD3. Několikrát se objevil názor, že keramika odpovídá stupni HD1, tj. 1. pol. 6. stol. K nálezům, dovolujícím poměrně dobré datování v rámci stupně HD, patří v HK osudí/amfory. Zde

se můj názor výrazně liší od datační skepse H. Parzingera. Osudí/amfory tvoří v Býčí skále tvarově homogenní skupinu s výraznými lahvovitými hrdly a svislými žebry na střední části. Jde o svislá žebra, která jsou typická až pro stupeň HD2. Jedná se nesporně o pozdně halštatský jev, který patří do skupiny výrazných změn keramického projevu pozdně halštatského vývoje. Tato výzdoba se nezformovala dříve, což bylo bohatě pozorováno v těšetickém mikroregionu. Jinde je aplikována puklicová výzdoba či široké žlábký, obojí má shodný chronologický nástup. K výrazně nesprávnému datování může navádět bohatá rytá, rastrovaná či důlkovaná (vlastně již kolkovaná) výzdoba, která je typická pro klasický stupeň vývoje HK, a opravdu se v jižních částech HK ve stupni HD2 nepoužívá. Nicméně v severní části HK, v blízkosti platěnické kultury, je tomu jinak, na pozdně halštatských lahvovitých osudích/amforách se tato archaická výzdoba dále aplikuje, což dokládám na hrobu 117 z Vojkovic, který je díky vekezugskému inventáři chronologicky usazen ve stupni HD2, i když obsahuje lahvovitá osudí/amfory se zmíněnou výzdobou. Osudí/amfory z Malhostovic datované až do stupně HD3 nesou podobnou výzdobu (Čížmář, M. 2002). Hrob 117 z Vojkovic poukazuje i na jiný problém, a to na tvar amforovitých zásobnic, kterým je obecně přikládán velký datační význam. Hrob obsahuje amforu, která svojí stavbou i výzdobou nezapadá vůbec do představ pozdního halštatu, kam v rámci celku patří. Jde o jev, který byl také pozorován v těšetickém mikroregionu.

Domnívám se shodně s J. Nekvasilem, že keramika z Býčí skály je datována do stupně HD2, tj. 2. pol. 6. stol., s možným přesahem do stupně HD3. Odpovídá až sedmému, popř. osmému stupni dle Parzingera a koresponduje s pozdně halštatskými nálezy z Býčí skály. Některé sídlištní nálezy z Moravy dovolují časově keramiku porovnat, zejména těšetický mikroregion tvoří nový velký srovnávací celek. Podobně odlišný názor zastávám i v problematice synchronizace Býčí skály a hrobových celků stupně HD2. H. Parzinger sice označil časovou souběžnost s pohřebišťem v Marefách, ty ovšem dle S. Stegmann-Rajtárové vidí jen ve stupni HD1, v jeho šestém horizontu. Zde došlo k nepochopení konce datace Maref, ty jsou V. Podborským a J. Nekvasilem datovány do HD2, do Parzingrova sedmého horizontu. Souhlasím s názorem souběžnosti Maref a keramiky z Býčí skály, ale to až ve stupni HD2. V tomto stupni to ovšem není jedinný hrobových celek. Výše již bylo upozorněno na řadu hrobových celků, důležitý je bohatý kostrový hrob 117 z Vojkovic s vekezugskými předměty, nesporně sem patří také žárobý hrob z Budkovic, ale i jiné.

19.5 Stupeň HD3 (500 – 450 př. n. l.)

Závěrečným úsekem HK je stupeň HD3. Je plynulým pokračováním stupně HD2. Mladší úsek pozdně halštatského vývoje je výrazně ovlivněn změnami, které se udály v 2. pol. 6. stol. Stupeň HD3 spadá chronologicky do 1. pol. 5. stol. Opustil jsem dřívější koncepci překryvu HK a laténského období. Předkládaná datace vychází z koncepce následnosti obou období. K přechodu dochází kolem pol. 5. stol. Starší koncepce překryvu HK a latěnu je výrazně ovlivněna pracemi V. Podborského. Ten zastával myšlenku paralelního vývoje HK a latěnu již od stupně HD2, a navíc chronologicky kladl stupeň HD2 až od roku 480 př. n. l. (Podborský 1972, 24, 1974, 396). Dospěl tak k názoru o dlouhém překryvu HK a LA – LC. Naposledy synteticky zpracoval období

HK J. Nekvasil v roce 1993. Jeho práce je stále vedena teorií paralelního vývoje stupňů HD2 až HD3 s časně laténským stupněm LA ještě v průběhu let 480 – 370 př. n. l. Paralelní vývoj obou období není nastíněn tak dlouhý, v porovnání se staršími pracemi V. Podborského (*Nekvasil 1993, 337*). Ve stejné době dospěl M. Čižmář ve shodě se zahraničními pracemi k odlišnému závěru o stupni LA. Jeho nastínění vývoje v období 450 – 370 př. n. l. vychází z koncepce samostatného časně laténského vývoje ve stupni LA a o vývoji HK v 2. pol. 5. stol. již neuvažuje (*Čižmář, M. 1993b, 282*). Paralelní vývoj obou kultur na základě četných nových nálezů z 5. stol. př. n. l. nelze v pramenném materiálu rozpoznat. Naopak stále více lokalit ukazuje na zřetelné odvození stupně LA z pozdně halštatského stupně HD3. Dokonce jsou naše pozorování obou stupňů již na takové úrovni, kdy můžeme konstatovat, že kromě „braubašského zboží“ je všechen ostatní materiál lehce odvoditelný ze stupňů HD2 a HD3. Majoritní část inventářů celků obou stupňů je totožná, pouze progresivní módní kolkovaná výzdoba braubašského stylu (kolkování s rytými půlobloučky) nastupuje až od stupně LA.

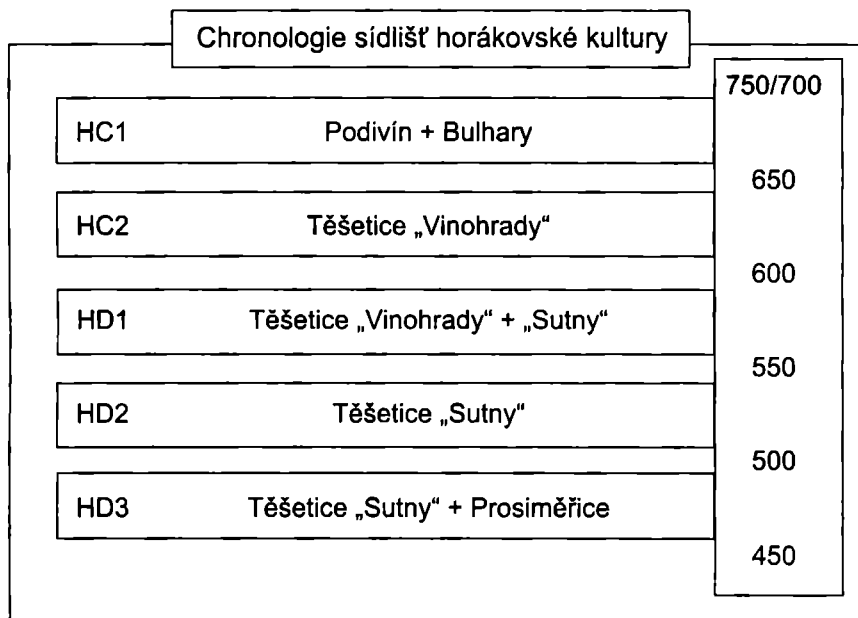
Při porovnání dvou přechodů stupňů HD1 – HD2 × HD3 – LA na keramice se druhý zmiňovaný přechod jeví podstatně méně výrazný. Počet nových výzdobných typů a tvarů ve stupni LA zdaleka nedosahuje výrazných změn na počátku stupně HD2. Také společenské změny (vymizení hradišť, hrobů, konec Býčí skály) se udály již na konci stupně HD2. Ve stupni HD3 dochází pouze k novým technologickým změnám ve výrobě keramiky. Nastupuje nový typ točené keramiky (gerifte Keramik), což lze pozorovat např. v Inzersdorfu – Walpersdorfu v Rakousku, jejíž genetický vztah k vekerzugské není zcela jasný, ale svojí podobou se výrazně liší. Zatím neznáme moravskou lokalitu stupně HD3, kde je možno pozorovat podobný vývoj. Keramika stupně HD3 je dle současných znalostí pouze v ruce zhotovovaná, neznáme ani doklad keramiky vekerzugské. Ve stupni LA vytáčená keramika tvoří ovšem již výrazné procento inventáře, přičemž keramika vytvářená v ruce stále dominuje a je od pozdně halštatské prakticky neoddelitelná (hrncovité nádoby, osudí/amfory, misky). Také mnoho výzdobných typů má svoje pokračování.

Točené zboží známe od přelomu stupňů HD3 a LA, je od staršího vekerzugského výrazně odlišné a napodobuje zřetelně tvary pozdně halštatské (misky s prohnutým okrajem, lahvovité nádoby). Dobře je plynulý vývoj obou stupňů pozorovatelný na aplikované halštatské výzdobě i ve stupni LA, jde o plošné kolkování, plošné prstování, vhloubená výzdoba, dvojkoklek. Plošné kolkování nádob pochází např. z Těšetic „Suten“, ZV, ze stupně HD3, a zároveň i z lokalit stupně LA, např. z hradiska Černov. Pochází i z Býčí skály, kde patří k nejmladším keramickým projevům. Braubašské rozmístění důlků (kolků) kolem dna misek je známo již ve stupni HD2 v Býčí skále nebo Vyškově, ve stupni HD3 ho nakdeme také v Prosiměřicích.

K tomuto se ve stupni LA připojuje nová inovace výzdoby rytých půloblouček ve spojení s kolkováním. Samotné rozeznání stupně HD3 na keramice je dosti obtížné. Jde pouze o několik inovací ve tvaru a výzdobě keramiky. Většina nádob s neprogresivní dynamikou změn výzdoby zůstává po většinu trvání HK a časného latěnu stejná. Jde zejména o některé hrncovité nádoby a hrncovité zásobnice. Osudí od stupně HD3 již nejsou zdobená (na jihu HK o něco dříve než na severu HK). Ve stupni LA je nacházíme také nezdobená, v ruce zhotovená. Stupeň HD3 není možno na těchto typech nádob pozorovat. Amforovité zásobnice vymizely, ve stupni HD3 nejsou pozorovány. Chronologicky citlivější jsou jen misky s prohnutým okrajem, které mají ve stupni

HD3 výrazně přehnutý okraj. Ostatní druhy misek se nemění. Znakem stupně HD3 jsou tzv. rohatá, vytažená ucha na šálcích, jak naznačila lokalita Malhostovice (Čížmář, M. 2002), datovaná i dvěma sponami. Materiál ze stupně HD3 a LA, datovaný sponou stupně HD3, pochází také z Vyškova (nepublikováno). Ke stupni HD3 inklinují i amforovité zásobnice z Býcí skály, s horizontálními širokými žlábkami, které mají analogii v obj. 266 v Inzersdorfu – Walpersdorfu, datovaném do stupně HD3. Tato výzdoba naznačuje existenci amforovitých zásobnic ve stupni HD3 na Moravě. V obj. 266 se tato výzdoba našla se dvěma druhy točené keramiky (geriefte Keramik a vekerzugskou). Celky stupně HD3 na Moravě je nutné pozorovat, zda se v nich neobjeví oba vytáčené druhy keramiky, tak jako v Rakousku. Současný stav našich informací z lokalit HK ukazuje zatím bezpečně na datování vekerzugské keramiky jen do HD2, geriefte Keramik není známa vůbec a do stupně LA spadá až braubašské zboží. Možné objevení vekerzugské a geriefte Keramik ve stupni HD3 v HK nelze v budoucnu vyloučit.

Důležitý posun našich znalostí stupně HD3 přinesla analýza sídliště v Těšeticích „Sutnách“. Zde na ploše záchranného výzkumu byly vyčleněny tři objekty, které patří svým obsahem k nejmladšímu vývoji na ploše. Jde o obj. 1637, 1643 a 1687. V těchto objektech se objevily zřetelné vývojové inovace. Zformované dvojkónické situly a rovné kónické mísy jsou zde i s plošným kolkováním. Tyto prvky odpovídají obj. 3 z Prosiměřic, který je označován jako typický pro stupeň HD3. V Prosiměřicích byla nalezena dvojkónická situla, rovně rozevřená mísa, braubašské rozložení výzdoby na dně a zajímavě profilovaná nádoba s horizontálním žlábkem a žebrem pod hrlem. V Těšeticích i Prosiměřicích byly v souborech nalezeny ještě i mísky s vtuhováním. To je velice důležitý indikátor tohoto stupně. Ve stupni LA není na keramice obecně nacházeno, ovšem je otázkou, jestli nebyly vtuhované fragmenty instinktivně vyřazovány z celků LA jako starší intruze. Nové soubory stupně LA naznačují stopové zastoupení této výzdoby. Vytvořený rozbor mladší části pozdně halštatského stupně na Moravě nás dovedl k polovině 5. stol. př. n. l., kdy stupeň HD3 plynule přerůstá do stupně LA, k této i dříve. Technologické změny ve výrobě keramiky vytáčené na kruhu, projevu-jící se až ve stupni LA, zapříčinily značnou odlišnost časně laténské keramiky. Skladba nevytáčených keramických druhů včetně výzdoby však zůstává nezměněna.

20. Závěr

V předkládané práci představuji nástin chronologie sídlišť HK sestavený na základě rozboru dlouhodobého vývoje v těšeticím mikroregionu (HC2 – HD3). Tento vývoj byl pozorován ve dvou tratích: 1. ve „Vinohradech“, 2. v „Sutnách“. Provedl jsem nový rozbor a komparaci dosud největší publikované lokality HK, Těšetice „Vinohrady“ (*Podborský 1965a*), kterou jsem chronologicky zařadil do rozmezí stupňů HC2 – HD1. Došel jsem k odlišnému závěru než V. Podborský. Nově jsou zpracovány nálezy z Těšetic „Suten“, které byly získány ze dvou ploch, systematického výzkumu (HD1) a záchranného výzkumu (HD1 – HD3). Počet objektů i získaného materiálu, ve srovnání s „Vinohrady“, několikanásobně vzrostl a dnes tyto výzkumy dohromady (souhrně těšeticí mikroregion) představují nejprozkoumanější území s osídlením HK. Z hlediska počtu objektů, objemu zpracovaného materiálu a zjištěných skutečností nemá těšeticí mikroregion mezi rovinnými sídlišti HK souměřitelné paralely. Přinesl významné srovnávací informace, důležité pro synchronizaci jednak s četnými staršími výzkumy, ale hlavně s lokalitami zkoumanými moderním způsobem. Na základě podrobného vyhodnocení celého mikroregionu jsem dospěl k těmto závěrům:

1. Poprvé bylo možné vytvořit nástin téměř celého vývoje HK na základě jedné lokality (HC2 – HD1).
2. Vyhodnocením rozložení objektů na všech třech plochách (celková rozloha je 9 ha) bylo zjištěno, že osídlení nositelů HK v Těšeticích vytvářelo úzký pruh v konstantní vzdálenosti severně od říčky, od níž se dále nevzdalovalo. V jednotlivých stupních byly rozptýlené osady či usedlosti překládány podél vodního toku. Ve